

اولویت‌بندی شاخص‌ها و مؤلفه‌های امنیت پایدار در مناطق مرزی

استان خراسان رضوی

میر نجف موسوی^۱، فاطمه سادات کهکی^۲، الهقلى اسماعیلی پور^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۷/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۳/۱۷

چکیده

امنیت پایدار، درصدد آن است تا توانمندی جوامع را برای پیشگیری یا دفاع در برابر تهدیدات متوجه دولت ملی ارتقاء دهد؛ ناامنی عمیق انسانی را در سراسر جهان کاهش داده و تهدیدات بلندمدتی را که متوجه امنیت جهانی است، مدیریت کند. در این راستا هدف تحقیق حاضر اولویت‌بندی مؤلفه‌ها و شاخص‌های امنیت پایدار در مناطق مرزی استان خراسان رضوی است. نوع تحقیق کاربردی و روش توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. اطلاعات موردنیاز به روش کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) گردآوری شد. جامعه آماری شهرستان‌های مناطق مرزی استان می‌باشد. حجم نمونه ۳۰۰ پرسشنامه است و به روش نمونه‌گیری تصادفی تکمیل شده است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها برای بررسی میزان تأثیرگذاری هر یک از مؤلفه‌ها از (LISREL) و برای اولویت‌بندی مؤلفه‌ها از (ANP) استفاده شده است. نتایج LISREL یک نوع همبستگی و ارتباط معنادار را در ارتباط مؤلفه‌ها نسبت به یکدیگر را نشان می‌دهد و نتایج ANP نشان می‌دهد، مؤلفه امنیت اقتصادی با مقدار ۰,۳۸۸، مؤلفه اجتماعی و فرهنگی با مقدار ۰,۳۲۶، مؤلفه سیاسی ۰,۱۹۱ و دفاعی-نظامی-امنیتی با مقدار وزن ۰,۰۹۳، به ترتیب، بیشترین نقش را در شکل‌گیری امنیت پایدار مناطق مرزی استان، دارا هستند.

واژه‌گان کلیدی: امنیت پایدار، امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی، امنیت اجتماعی- فرهنگی،

امنیت دفاعی- نظامی.

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه ارومیه (نویسنده مسئول)، Mousavi424@yahoo.com

۲- کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی آمایش سرزمین، دانشگاه ارومیه، Fateme.kahaki@yahoo.com

۳. عضو هیئت علمی دانشگاه علوم نظامی امین، a.esmailipoor977@gmail.com

مقدمه

بسیاری از منازعات میان کشورها ناشی از اختلافات و مشکلات مرزی است. مشکلات مرزی به اشکال و دلایل مختلفی می‌توانند حادث شوند. اختلافات ارضی، نامشخص بودن و اختلاف بر سر رژیم حقوقی، رودخانه‌های مرزی، قاچاق کالا، وجود تهدیدات در ابعاد مختلف اقتصادی، فرهنگی، نظامی و ... در نزدیکی مرزها، تعارضات مذهبی و قومی در سوی مرز، ورود و خروج کالاهای ممنوعه و اسلحه از مرزها و ... مهم‌ترین این مشکلات به شمار می‌روند (میرشکاران و صادقی، ۱۳۹۱: ۲). یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی که در مناطق مرزی پیش روی مسئولان امور قرارداد مسئله امنیت مناطق مرزی است. مسئله حفظ و گسترش امنیت مناطق مرزی، به ویژه در کشورهایی که دارای مرزهای مشترک طولانی با همسایگان خود هستند همواره مورد توجه و حساسیت مسئولان امور بوده است (احمدی و دادجو، ۱۳۹۱: ۶۰). همچنین دامنه منازعات و چالش‌های قومی کشورهای مجاور ممکن است به واسطه پیوندهایی با اقوام داخل کشور این سوی مرزها را نیز متأثر سازد و چالش‌هایی را که منشأ و حوزه فعالیت آن در خارج از کشور است برای امنیت و ثبات مناطق مرزی ایجاد نماید. مهاجرت، پناهندگی و تردهای مرزی احزاب و گروه‌های معارض با حکومت‌های کشورهای همسایه اثرات نامطلوبی بر روند تأمین و حفظ امنیت مناطق مرزی و سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی و توسعه‌ای در پی دارد و هزینه‌های ناخواسته‌ای را به کشور تحمیل می‌کند (مایل افشار، ۱۳۹۱: ۳۷).

امنیت مطلوب برای جامعه، حوزه‌ها و ابعاد گوناگونی دارد. حوزه‌های داخلی، بین‌المللی و ابعاد اقتصادی، فرهنگی و سیاسی. روشن است که برقراری امنیت در جامعه از مهم‌ترین امور است؛ چرا که بقای جامعه و حفظ هویت آن، مهم‌تر از مسائلی است که در فرض وجود و حفظ هویت اسلامی آن، موجبات اصلاح و تعالی جامعه را فراهم می‌آورد. بنابراین حفظ امنیت، به‌طور کلی مقدم بر برقراری عدالت اجتماعی خواهد بود و اگر در موردی این دو با یکدیگر تزاخم نمودند، حفظ امنیت به دلیل اهمیت بالاتر، مقدم

خواهد شد. توجه به این نکته، ضروری است که برقراری عدالت اجتماعی، نقشی اساسی در ایجاد امنیت دارد. البته این دو ملاک در برابر هم قرار نمی‌گیرند و میان آن دو نه مزاحمت بلکه مساعدت کامل وجود دارد (غنوی، ۱۳۹۱: ۳۲). مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده امنیت پایدار در افق ۱۴۰۴، داشتن جامعه‌ای «امن»، «بائبات»، «توسعه‌یافته» و «الهام‌بخش» است که از هدف‌های سند چشم‌انداز می‌باشد. بدون تأمین امنیت پایدار در برابر تهدیدها و آسیب‌های متصور، امکان نیل به هدف‌های بیست‌ساله غیرممکن است (علایی، ۱۳۹۱: ۱).

با فروپاشی نظام کمونیستی شوروی و قوت یافتن عامل اقتصاد و انرژی در جهان، دیدگاه‌های ژئواستراتژی به سوی باورهای جغرافیای اقتصادی معطوف شد. به دنبال آن، تغییرات گسترده‌ای در نظام جهانی حاصل شد. به طوری که، قبل از تغییرات و شکل‌گیری نظم نوین جهانی، اکثر کشورها، سرمایه‌گذاری و ظرفیت‌های اقتصادی خود را به دلیل ملاحظات امنیتی بر مناطق مرکزی متمرکز می‌کردند. اما، به دلیل به بن‌بست رسیدن دیدگاه‌های ژئواستراتژی و نظامی قدرت‌ها و تغییرات در دیدگاه‌های کلان، اکثر کشورهای مختلف، راه توسعه را در همکاری بین مرزی و تقویت و گسترش تجارت فرامرزی یافته‌اند. این پارادایم الگوی نوینی را به سیاستمداران و سرمایه‌داران کشورهای مختلف، ارائه داد که نسبت به دیدگاه‌های خود در مناطق مرزی تجدیدنظر کنند و راه برون‌رفت از مشکلات نابرابری منطقه‌ای و درون منطقه‌ای، توسعه یکپارچه مناطق به‌عنوان یک سیستم است (موسوی و زنگی‌آبادی، ۱۳۹۰: پیشگفتار).

در رویکرد ژئوپلیتیک، ناامنی در مناطق شرقی کشور یکی از مسائل اصلی است که امنیت ملی ایران را خدشه‌دار می‌کند. مرز ایران و افغانستان به دلیل ویژگی‌های جغرافیایی وضعیت خاص سیاسی، اقتصادی و فرهنگی مرزنشینان همواره از پرحادثه‌ترین مرزهای مشترک ایران با کشورهای همسایه بوده است. از عوامل عمده ناامنی و بروز حوادث مختلف مرزی، تجاوزهای هوایی و زمینی، درگیری‌های مسلحانه با اشرار و قاچاقچیان، راهزنی و سرقت‌های مسلحانه، آدم‌ربایی و تردهای غیرقانونی در مرز می‌باشد (اصغر

روشن و سعادت‌تی جعفرآبادی، ۱۳۹۱: ۱۶۰). استان خراسان رضوی با داشتن همسایگانی مانند افغانستان و پاکستان که از نظر توسعه‌یافتگی در جهان، رتبه‌های آخر را دارند و همچنین گستردگی مناطق مرزی و تنوع جغرافیایی و شرایط آب‌وهوایی و پراکنش نقاط سکونتگاهی و سطح پایین معیشت و رفاه در مناطق مرزی با مشکلاتی همراه است که در تأمین امنیت پایدار این مناطق تأثیرگذار است. مطالعه حاضر، تلاش می‌کند، مؤلفه‌ها و شاخص‌های امنیت پایدار استان خراسان رضوی را به لحاظ دفاعی-امنیتی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی-فرهنگی تبیین و بررسی نماید. و اثرات هریک از مؤلفه‌ها و شاخص‌ها بر تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی استان تجزیه و تحلیل کند و در نهایت به اولویت‌بندی مؤلفه‌ها و شاخص‌های تأثیرگذار در تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی استان خراسان رضوی می‌پردازد.

مبانی نظری

مرزها، صرفاً خطوط محدودکننده‌ای نیستند که بر روی نقشه کشیده می‌شوند، بلکه، در تمامی سطوح جامعه و همچنین مرزبندی‌های اجتماعی-فضایی وجود دارند. مرزها را می‌توان در سیاست، امور حکومتی، اقتصاد، فرهنگ، ساختار روابط قوی فعالیت‌های آموزشی و سایر موارد اجتماعی و ملی مشاهده کرد (سرماک^۱، ۲۰۰۷: ۷۵). منطقه مرزی به‌عنوان یک ناحیه و سیستمی که در آنجا، قلمروهای تحت حکومت دو یا چند کشور به هم می‌رسند و یا تداخل پیدا می‌کنند، تعریف شده است (پیچ و آدکسون^۲، ۲۰۰۰: ۴۸۲). مناطق مرزی، برخلاف مرز درون‌گرا هستند و بیشتر به توسعه‌های هسته‌ای وابسته‌اند اگرچه، میزان کنترل مستقیم هسته بر مناطق مرکزی ممکن است متغیر باشد. در واقع، مناطق مرزی با تغییر روابط سیاسی-اقتصادی تغییر می‌کنند (موسوی و زنگی‌آبادی، ۱۳۹۰: ۱۷).

1-Sermak

2-Peach & Adkisson

امنیت به‌طور کلی مفهومی غیر توسعه‌یافته، مبهم، نارسا و از نظر ماهیتی جدال‌برانگیز، همچنین و از لحاظ شخصیتی متباین و متناقض است. در متون و کتاب‌های مختلف، تعاریف متفاوتی از امنیت ارائه شده است؛ مفاهیمی چون درمان بودن؛ آرامش و آسودگی (در فرهنگ) عمید، و اطمینان و آرامش خاطر (در المنجمد). در لغت‌نامه دهخدا، امنیت به معنای بیخوفی و درمان بودن، و در فرهنگ و بستر به معنی آزاد بودن از شک و ابهام؛ اطمینان داشتن؛ آزاد بودن از ترس و خطر؛ اعتماد داشتن؛ حصول اطمینان از پرداخت حاصل کار و مطالبات؛ ایفای به تعهدات و تضمین داشتن آمده است. در جمع‌بندی نظر واژه‌شناسان، می‌توان گفت که امنیت عبارت است از رها بودن از خطر یا ترس، و هرگاه فرد، سازمان، دولت یا جامعه‌ای واقعاً از خطر موردنظر رها بوده یا در مقابل آن حفاظت شود، گفته می‌شود که آن فرد، سازمان، دولت یا جامعه، از امنیت برخوردار است. امنیت بیش از آن که مقوله قابل تعریفی باشد، پدیده‌ای ادراکی و احساسی است. امنیت دارای یک وضعیت نسبی است و هرگز فرد در معیار خرد، و کشور در مقیاس کلان نمی‌تواند مدعی برخورداری از امنیت صددرصد باشد (منصور قناعی، ۱۳۸۹: ۶۲).

امنیت پایدار، درصد آن است تا توانمندی جوامع را برای پیشگیری یا دفاع در برابر تهدیدات متوجه دولت ملی ارتقاء دهد؛ ناامنی عمیق انسانی را در سراسر جهان کاهش داده و تهدیدات بلندمدتی را که متوجه امنیت جهانی است، مدیریت کند (سایت دانشنامه پلیس).

در نظریات امنیت پایدار کیفیت زندگی محور کانونی مباحث تلقی شده و این مفهوم متضمن حاکمیت شرایطی است که دولت‌ها به حقوق شهروندی احترام بگذارند. در این منظر امنیت انسانی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها جهت رسیدن به درجات قابل اتکایی از ثبات است. از این رو توسعه و پایداری امنیت نتیجه کاهش فقر، بیکاری و برابری شهروندان است و می‌توان چرخه‌ای را تصور کرد که فقر و کاهش سایر مؤلفه‌های مرتبط با امنیت انسانی منجر به ناامنی، و ناامنی موجب توسعه نیافتگی و بی‌ثباتی در جامعه خواهد شد. برخی دیگر

از دیدگاه‌ها پیرامون امنیت پایدار همان‌طور که دیوید چاندلر بیان می‌کند به پیچیدگی وابستگی دولت‌ها و نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در دوره بعد از جنگ سرد اشاره دارند. در این رویکرد به گزاره‌های تثبیت امنیت در بعد فراملی، نقش و نوع رابطه دولت‌های قدرتمند و ناکام، پیامدهای گسترده و فراگیر تصمیم‌گیری سیاستمداران و فقدان چارچوب‌های سیاست‌گذاری مشخص در عصر کنونی، اشاره می‌شود (آدمی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۰). دیدگاه‌های متفاوتی در مورد تعریف مفهومی امنیت و عوامل تأثیرگذار بر آن وجود دارد. برای مثال ماندل معتقد است که در علم سیاست و در قلمرو روابط بین‌المللی، عده‌ای به‌طور کلی، مخالف تعریف دقیق امنیت هستند. ولی رهیافت مخالف دیگر، تعریف سنتی و محدودی از امنیت، بیان می‌کند. درحالی‌که در برداشت واقع‌گرایانه از امنیت، موضوع مهم و موردبررسی، امنیت دولت است. در مقابل، برخی دیگر به‌جای اینکه برای دولت، امتیازی خاص قائل باشند؛ از رویکردهای مردم‌محور، حمایت می‌کنند. سایر تحلیلگران معتقدند که مراد از امنیت، باید امنیت افراد باشد. در این دیدگاه، تهدیدهایی چون گرسنگی، بیماری، ناتوانی و انواع مخاطراتی که در سطح فردی مطرح هستند؛ جدی گرفته می‌شود. امنیت بیش از آنکه واقعیتی عینی و بیرونی باشد ماهیتی ذهنی و گفتمانی دارد. مفهوم امنیت صرفاً در یک رابطه هم‌نشینی و یا جانشینی با مفاهیم دیگری همچون: قدرت، منافع، اهداف، مصالح، تهدیدات و... که همگی مفاهیمی مبهم، توسعه‌نیافته و سیال می‌باشند مصداق می‌یابد (حسینی نثار و قاسمی، ۱۳۹۱: ۴). واقعیت این است که اکثر صاحب‌نظران مطالعات قومی و امنیتی، به‌خصوص متفکران مطالعات امنیتی سازه‌انگاری مانند ایمانویل آدلر^۱ بر این باورند اعتمادی که معیار ایجاد امنیت است، رابطه وثیقی با هویت دارد و هنجارها را تقویت می‌کند و مانع شکل‌گیری منافی است که منتج به واگرایی و اختلاف می‌شود. در حقیقت اعتماد و هویت، مقوم یکدیگرند. عامل اصلی

ایجاد امنیت پایدار و پردوام احساس هویت، سرشت و سرنوشت مشترکی است که افراد و اقوام در تعامل خود با حاکمیت ملی دارند (قیصری و حسینی، ۱۳۹۲: ۷۲).

پایداری^۱ مفهومی تازه است که گسترش یافته و با اقبال روبه‌رو شده است و به سبب ظرفیت‌های گردآمده در آن، در پهنه‌های گوناگون به‌ویژه در موضوع «توسعه»، در سطح جهان و در محافل گوناگون بسیار مورد توجه قرار گرفته است. بر همین اساس «امنیت پایدار» ناظر بر درک جامعی است که بر پایه آن به همه عوامل مؤثر سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی و... در کنار یکدیگر و در تعامل با هم توجه می‌شود. باور بر این است که مسائل اجتماعی پیچیده‌تر از آن است که در چارچوب نگرش‌های تک عاملی قرار گیرد و به صورت «یک‌جانبه‌نگری» تحلیل شود. هیچ بعدی را نمی‌توان به زیان ابعاد دیگر، فروکاست یا برآورد و... اینکه چاره در شناخت همه عوامل مؤثر و درک همه‌جانبه شرایط به دست خواهد آمد. «پایداری» به معنای «موازنه‌ای پویا» میان عوامل گوناگون و مؤثر اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... در جوامع در شرایط زمانی مشخص و متناسب با ویژگی‌های آن جوامع است (حمزه پور، ۱۳۹۱: ۸۸-۸۷).

امنیت پایدار امنیتی مبتنی بر رعایت مشارکت مردمی، ملاحظات فرهنگی و مقتضیات بومی است، به گونه‌ای که سخت‌افزار تأمین امنیت مردم‌اند، محتوا و مطالبات امنیتی بر اساس فرهنگ شکل می‌گیرد و شیوه به‌کارگیری نرم‌افزار از سوی سخت‌افزار درون‌زا و بومی به شرح ذیل است:

- ۱- فرهنگ محور: فرهنگ، محور، محتوا و نرم‌افزار جهت‌دهنده به مطالبات امنیتی است.
- ۲- مردم پایه: آحاد مردم تأمین‌کننده، ذینفع، تداوم‌بخش و پاسدار امنیت پایدارند.
- ۳- درون‌زا: روش‌های دستیابی به امنیت توسط مردم با بهره‌گیری از فرهنگ، متناسب با نیازها و مقتضیات بومی و با اتکا به توانمندی‌های درونی ترسیم و محقق می‌شود (حمزه پور، ۱۳۹۱: ۸۸).

مؤلفه‌های امنیت پایدار

امنیت اجتماعی - فرهنگی

امنیت اجتماعی به معنای تمهید فضا و ابزارهای لازم برای ابراز وجود و طرح نظر گروه‌های مختلف اجتماعی از قبیل زنان، جوانان، اقوام و اقلیت‌ها، هنگامی مؤثر و مطرح است که به‌عنوان یک امر گریزناپذیر یا یک ارزش پذیرفته شود. غالب اندیشمندان غربی - از جمله اندیشمندان مکتب کپنهاگ - موضوع یا مرجع اصلی امنیت اجتماعی، را ارزش‌های سنتی و از پیش موجود^۱ گروه‌های اجتماعی می‌دانند (ویور، ۱۹۹۳: ۱۰). امنیت اجتماعی به معنی حفظ جان، مال، آبرو و موقعیت اجتماعی افراد است تا مورد تهدید افراد دیگر، گروه‌ها و حکومت و قانون قرار نگیرد. به‌این ترتیب، امنیت اجتماعی حالت فراغت همگانی از تهدیدی است که کردار غیرقانونی دولت یا دستگاهی یا فردی یا گروهی در تمام یا بخشی از جامعه پدید می‌آورد (پور محمد، ۱۳۹۰: ۱۱۷-۱۱۶). در میان رویکردهای مختلف در حوزه مطالعات امنیتی برخی رویکردها را می‌توان مورد اشاره قرارداد که به مفاهیم فرهنگی توجه نموده‌اند. این توجه در قالب مفاهیمی مانند هویت و فرهنگ راهبردی نمود بیشتری داشته است. رویکرد سازه‌گرا را می‌توان یکی از عمده‌ترین مکاتب فرهنگ‌گرا و پیر کاتزنشتاین را می‌توان از جمله متفکران برجسته این مکتب محسوب نمود؛ به‌نماینه اثر او با عنوان "فرهنگ امنیت ملی" این است که منافع امنیت ملی توسط بازیگرانی تعریف می‌شود که به عوامل فرهنگی پاسخ می‌دهند. البته این بدان معنا نیست که کاتزنشتاین قدرت به معنای قابلیت‌های مادی را در تحلیل مفهوم امنیت نادیده می‌گیرد بلکه او بر دلالت‌های فرهنگی حوزه قدرت، سیاست و امنیت بر بازیگران تأکید می‌کند. یکی از مفروضات اصلی سازه‌گرایان در حوزه امنیت آن است که ساختارهای اساسی سیاست و امنیت ساخته و پرداخته ساختارهای اجتماعی‌اند. سازه‌گرایان معتقدند که هویت و منافع، متغیرهایی درونی هستند؛ این هویت است که به‌طور مستمر توسط بازیگران ساخته شده و

1 - Primordial

منافع مختلف از هویت‌های خاص هر یک از بازیگران شکل می‌گیرد. در سنت نظری پسا ساختارگرایی در حوزه امنیت نیز توجه به مفهوم فرهنگی هویت به شکلی برجسته وجود دارد. دالبی بر این نکته تأکید می‌کند که کنش‌های دولت‌ها در حوزه امنیت در اصل حاصل تلاش‌های آن‌ها برای بازتولید هویت خودشان است (آشنا و اسمعیلی، ۱۳۸۸: ۷۵).

امنیت دفاعی - نظامی - امنیتی

امنیت نظامی به مفهوم آن است که کشور از خطر تهدیدهای نظامی درامان باشد. بدیهی است یک جامعه، در شرایطی می‌تواند امنیت نظامی داشته باشد که علاوه برداشتن قابلیت‌های اقتصادی، علمی، تکنولوژیک، انسانی، عمق استراتژیک و رهبری قوی، نیروهای مسلح آن جامعه نیز از توان رزمی نسبی برتر برای پاسخ‌گویی به تهدیدهای بالقوه و بالفعل نظامی موجود علیه کشور برخوردار باشند؛ به عبارت دیگر برای رسیدن به امنیت نظامی، کسب و توسعه عوامل و مؤلفه‌های قدرت نظامی برتر در ابعاد محسوس، نامحسوس و برتر ساز نسبت به رقیبان، ضرورتی حیاتی دارد و نیل به این عوامل، تنها در سایه وجود رهبری توانا، اقتصاد قوی، فناوری پیشرفته، وسعت مناسب، نیروی انسانی کافی، طرح‌ریزی‌ها و برنامه‌ریزی‌های همه‌جانبه استراتژیک میسر است. پیروی از دکترین نظامی صحیح و اتخاذ سیاست دفاعی مؤثر در ابعاد ساختاری، تسلیحاتی، پرسنلی، بودجه‌ای، دفاع غیرنظامی، رابطه تبعی قدرت نظامی و قدرت سیاسی و تدوین استراتژی بهینه نظامی در مجموع، ملاحظات هستند که قدرت نسبی نظامی و به پیروی از آن، امنیت نظامی نسبی را برای یک جامعه پدید می‌آورند. توجه به ملاحظات یادشده سبب می‌شود تا ترکیب، استعداد و طرح‌های گسترش نیرویی در پهنه سرزمین، متناسب با وسعت خاک، طول مرزها و تهدیدها برنامه‌ریزی شوند. و ضرورت خودکفایی، قانونمندی و ضابطه‌گرایی نیز در نیروهای مسلح نهادینه شود. برخورداری نیروهای مسلح از حمایت ملی و جایگاه اجتماعی مناسب، پاسخگو بودن طرح‌های بسیج ملی، پیروی قدرت نظامی از قدرت سیاسی، بی‌طرفی نیروهای مسلح در رقابت‌های سیاسی و رعایت کامل ملاحظات دفاعی در آمایش

سرزمینی نیز در زمره عوامل دیگری هستند که امنیت نظامی را در یک کشور تقویت می‌کنند (تهامی، بی تا: ۱۶).

امنیت اقتصادی

امنیت اقتصادی عبارت است از چارچوب نهادینه‌ای از شرایط سیاسی، اجتماعی و حقوقی که اعتماد پس‌انداز کنندگان و سرمایه‌گذاران را جلب نموده و امنیت جانی افراد و امنیت حقوقی معاملات را افزایش می‌دهد (سلمانی بی شک و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۵). امنیت اقتصادی و مالی به معنای ایجاد آن‌چنان نظامی در اجزاء و بخش‌های مختلف اقتصادی جامعه است که افراد را از احساس خطر نسبت به کمبود و فقدان لوازم و امکانات اساسی موردنیاز خود مصون دارد. نمونه بارز تجربی تعریف مفهومی بعد اقتصادی امنیت، بازار و بانک است. وسیله اصلی ارتباطی در این دو نوع واحد، پول است. یعنی در بازار و بانک ثروت مادی و پول ذخیره شده و روابط غالب بین کنشگران، از نوع روابط مبادله‌ای، باید در محیطی امن صورت گیرد. بدیهی است در این نوع واحد عمدتاً محصولات و خدمات بین کنشگران مبادله می‌شوند. وجود امنیت در این بعد، با شاخص‌هایی نظیر سرمایه‌گذاری‌ها، توزیع عادلانه ثروت، استفاده از امکانات به‌طور یکسان، مبارزه با مفاسد اقتصادی و اداری، اختلاس، ارتشا، کاهش عوارض مختلف دولتی و تعرفه‌های معقول و غیرضروری و ثبات بازار مشخص می‌سازند (صالحی امیری و افشاری نادری، ۱۳۹۰: ۵۴). به عبارت دیگر، یک جامعه را زمانی می‌توان از لحاظ اقتصادی ایمن دانست که ثبات در آن جامعه وجود داشته و خانوارها و بنگاه‌ها به‌عنوان مهم‌ترین نهادهای اقتصاد و بازار بتوانند در محیط رقابتی سالم و با میزان اطلاعات یکسان به بهینه‌سازی رفتار خود پردازد (سلمانی بی شک و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۵).

امنیت سیاسی

امنیت سیاسی، یکی از مؤلفه‌های امنیت ملی و به مفهوم آن است که علیه آزادی‌های سیاسی افراد، احزاب، ساختارهای سیاسی، فعالان سیاسی، مسئولان حکومتی و روند

مطلوب و اثربخش اداره امور داخلی و خارجی کشور، تهدیدی وجود نداشته باشد و اداره امور مملکت نیز تنها بر اساس منافع ملی و با استفاده از روش‌های قانونی و توسط حکومتی پاسخ‌گو در عرصه‌های داخلی و خارجی صورت گیرد. بدیهی است امنیت سیاسی در هر کشوری با روند فزاینده توسعه سیاسی و رفع بحران‌های پنج‌گانه (هویت، مشارکت، مشروعیت، توزیع و نفوذ) آن رابطه مستقیم دارد (تهامی، بی تا: ۱۰). عوامل متعددی در شکل‌گیری توسعه و امنیت سیاسی هر جامعه‌ای ایفای نقش می‌نمایند. امنیت سیاسی به معنای آرامش وطمأنینه لازمه‌ای که یک کشور برای شهروندان قلمرو خویش از راه مقابله با تهدیدهای مختلف خارجی و همچنین تضمین حقوق سیاسی آنان برای مشارکت در تعیین سرنوشت اجتماعی و سیاسی فراهم می‌کند. نظام سیاسی در راستای امکان‌بخشی و تسهیل مشارکت و دخالت مردم در تعیین سرنوشت خود و جامعه باید امنیت و حضور آزادانه و برابر آنان را فراهم آورد و هیچ‌کس را به داشتن باور سیاسی خاصی وادار یا بازداشت نکند (پور محمد، ۱۳۹۰: ۱۱۷-۱۱۶). باری بوزان در کتاب «مردم، دولت‌ها و هراس» در چارچوب منطق اندیشه سیاسی جدید، امنیت را در درجه اول موضوع دولت می‌داند. این ادعای وی در مسیر باز کردن و تشریح ابعاد و اقسام امنیت در طول کتاب به‌طور ضمنی تأیید می‌شود. از نظر وی امنیت جوامع به پنج دسته تقسیم می‌شود: «امنیت سیاسی ناظر بر ثبات سازمانی دولت‌ها، سیستم‌های حکومتی و ایدئولوژی‌هایی است که به آن‌ها مشروعیت می‌بخشند» (داوری اردکانی و شاکری، ۱۳۸۸: ۷۰).

در برخی کشورها برای حفظ و گسترش امنیت مناطق مرزی به راهکارهای نظامی گرایانه روی آورده و سعی نموده‌اند که امنیت مرزها را از طریق تقویت نیروهای نظامی مستقر در مرزها و کنترل‌های شدید امنیتی برقرار نمایند. اما این راهکارها به علل گوناگون چندان کارآمد نبوده و به نتایج مثبتی منجر نشده‌اند. بنابراین در دهه‌های اخیر راهکارهای دیگری بدین منظور مطرح شده‌اند. راهکارهایی که نه بر نیروی نظامی، که بر نیروهای اجتماعی و اقتصادی تکیه دارند. ایجاد و گسترش سطح توسعه اقتصادی-اجتماعی در مناطق مرزی

یکی از این راهکارهای نوین است. دیدگاه‌های نوین در زمینه حفظ و گسترش امنیت مرزها و مناطق مرزی بر اهمیت و ضرورت راهبرد توسعه پایدار مناطق مرزی تأکید دارند. این دیدگاه‌ها بر آنند که با گسترش سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی در مناطق مرزی می‌توان امنیت پایدار را در این مناطق تضمین نمود. در این چهارچوب استراتژی توسعه پایدار مناطق مرزی مطرح شده و مورد تأکید قرار گرفته است (احمدی و دادجو، ۱۳۹۱: ۶۱-۶۰).

پیشینه پژوهش

در بررسی پیشینه، محقق می‌خواهد بداند دیگران در این باره چه کرده‌اند، تا کجا پیش رفته‌اند و چگونه کار کرده‌اند، تا او نیز کار خود را در راستا و ادامه تلاش‌های پیشین قرار دهد و در ضمن از روش‌ها و نتایج آن تلاش‌ها در حل مسئله خود استفاده کند (رزاقی، ۱۳۸۴).

عباس زاده و کرمی (۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی ارتباط سرمایه اجتماعی و امنیت ملی پایدار پرداختند. دستاورد نظری مقاله نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی، به شیوه‌های مختلف، از جمله افزایش یکپارچگی ملی، تسهیل مدیریت دشواری‌های سیاسی-اقتصادی، پیشگیری از انفعال سیاسی-اجتماعی، ارتقاء ظرفیت نظام سیاسی، تثبیت و ارتقای هویت ملی و تعمیق اعتماد، در پایداری امنیت ملی، نقش مستقیم دارد.

هاشمی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای امنیت پایدار در خلیج فارس: موانع و سازوکارها را مطالعه کرد. در این راستا چارچوب نظری مجموعه امنیتی منطقه‌ای که از سوی بوزان مطرح شده است به عنوان چارچوب مفهومی مناسب و جامع برای بررسی شرایط امنیتی خلیج فارس مورد تبیین قرارداد و با توجه به موانع درون منطقه‌ای و برون منطقه‌ای ایجاد امنیت پایدار در خلیج فارس، الگوی امنیتی مشارکتی و همکاری جویانه و سازوکارهای مرتبط با آن برای بهبود شرایط امنیتی در خلیج فارس پیشنهاد می‌شود.

آدمی و موسوی (۱۳۹۱) چالش‌ها و راهکارهای توسعه امنیت پایدار در استان سیستان و بلوچستان را در چهار مرحله مطالعه قرار کردند. در مرحله تهدید شناسی به مطالعه مولدهای ناامنی، تهدیدها و مؤلفه‌های منفی تأثیرگذار بر تحقق امنیت مطلوب در استان پرداخته می‌شود. در مرحله آسیب کاوی انتظامی، مهم‌ترین خلأهای ساختاری و برنامه‌ای نهادهای انتظامی-امنیتی استان برای خنثی‌سازی حداکثری تهدیدهای فرارو مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. در مرحله ظرفیت‌یابی، نهادهای متولی تولید امنیت در سیستان و بلوچستان به سمت هم‌افزایی و تجمیع عقلایی ظرفیت‌ها و نقاط قوت حرکت می‌کنند. در مرحله برنامه‌ریزی استراتژیک راهکارهای لازم برای بهبود شاخص‌های امنیتی-انتظامی در سطوح تقسیمات سیاسی استان طرح‌ریزی و اجرا می‌شود.

ویسیان و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای به بررسی عوامل مؤثر بر توسعه امنیت پایدار - مطالعه موردی: استان کردستان پرداختند. روش تحقیق در این تحقیق توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی است. نتایج نشان داد که شناسایی تهدیدها، آسیب‌شناسی، ظرفیت‌سنجی و ارائه الگوی متناسب با منطقه عواملی هستند که توجه به آن‌ها منجر به استقرار امنیت در استان کردستان می‌شود.

صفوی و همکاران (۱۳۹۱) امنیت پایدار در منطقه ژئوپلیتیکی خلیج فارس در پرتو ناپایداری نیروهای همگرا و اگر ساز را مورد بررسی قرار دادند. نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد که ایجاد امنیت برای کشورهای منطقه علاوه بر ایجاد فرصت‌های فراوان برای آن‌ها، در راستای ارتقای جایگاه ژئوپلیتیکی منطقه خلیج فارس در نظام ژئوپلیتیکی جهانی، ضرورتی انکارناپذیر است و در صورتی که کشورهای منطقه منافع ملی خود را بر منافع ابرقدرت‌ها ترجیح دهند، دستیابی به این مسئله سهل‌الوصول‌تر خواهد شد، زیرا تحقق این مسئله موجب امنیت پایدار در منطقه و ارتقای جایگاه منطقه در نظام ژئوپلیتیکی می‌شود.

قادری حاجت و نصرتی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان فضای سایبر؛ چالش‌های حاکمیت و امنیت پایدار را مورد بررسی قرار دادند. این مقاله به روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از

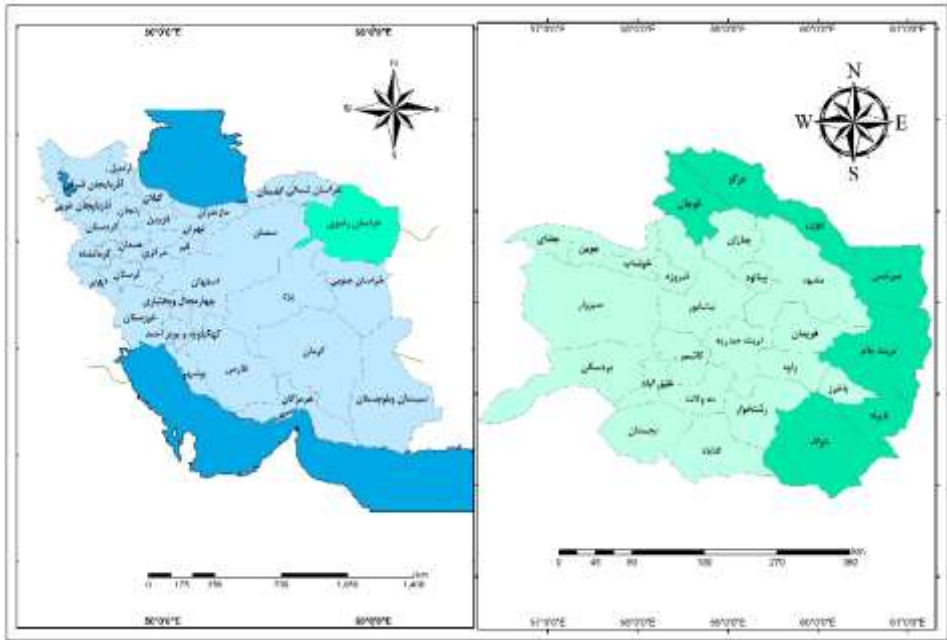
منابع کتابخانه‌ای، ضمن بررسی جغرافیای سیاسی فضای مجازی، از دیدگاه جغرافیای سیاسی به چالش‌های حاکمیت در این حوزه پرداخته و ظهور بازیگران جدیدی را که وضعیت آنان منحصرأ بر بازیگران سنتی انطباق ندارد بررسی می‌کند. یافته‌های مقاله حاکی از وجود چالش‌های پنج‌گانه کاربران خانگی و تجارت‌های کوچک، تشکیلات اقتصادی بزرگ، نواحی بحرانی تأسیسات زیربنایی، آسیب‌پذیری در حوزه ملی و تهدیدهای جهانی حاکمیت‌ها در جهان مجازی است که هر کدام بایسته‌های خود را دارند.

تفاوت مقاله حاضر با تحقیقات انجام‌شده در این است که این مقاله به اولویت‌بندی شاخص‌ها و مؤلفه‌های امنیت پایدار در مناطق مرزی استان خراسان رضوی می‌پردازد و سپس تأثیرگذارترین مؤلفه‌ها و شاخص‌ها را با مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان می‌دهد.

محدوده مورد مطالعه

استان خراسان رضوی بخشی از استان پهناور خراسان است که با مصوبه دولت در سال ۱۳۸۳ و پس از تقسیم خراسان به سه قسمت شمالی، رضوی و جنوبی ایجاد شده است. این استان در سال ۱۳۹۱ بیش از ۱۱۶۰۰۰ کیلومتر مربع وسعت داشته که بین مدار جغرافیایی ۳۳ درجه و ۵۲ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۵۶ درجه و ۱۹ دقیقه تا ۶۱ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار گرفته است. استان خراسان رضوی از شمال و شمال شرق به طول حدود ۵۳۱/۶ کیلومتر دارای مرز مشترک با کشور ترکمنستان و از شرق به طول حدود ۳۰۲ کیلومتر مرز مشترک با کشور افغانستان دارد و از لحاظ مرزهای داخلی از شمال غربی با استان خراسان شمالی، از جنوب با استان خراسان جنوبی و از غرب و نیمه شمال غربی به استان‌های یزد و سمنان محدود می‌باشد. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۱ دارای ۲۸ شهرستان، ۷۰ بخش، ۷۲ شهر و ۱۶۴ دهستان بوده است. بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در آبان ۱۳۹۰ جمعیت استان برابر با ۵۹۹۴۴۰۲ نفر بوده است. درصد جمعیت ساکن در نقاط شهری و روستایی استان به ترتیب ۷۱/۹ و ۲۸/۱ بوده است از این تعداد جمعیت

حدود ۱۴,۶۰ درصد در شهرستان‌های مناطق مرزی (۷ شهرستان) و ۵۱,۲۱ درصد جمعیت در شهرستان مشهد و ۳۴,۱۹ درصد جمعیت در بیست شهرستان دیگر ساکن هستند (سالنامه آماری استان ۱۳۹۱). استان خراسان رضوی دارای ۸۳۳,۶ کیلومتر مرز بین‌المللی مشترک با کشور ترکمنستان و افغانستان می‌باشد که از فرصت‌های موقعیتی کم‌نظیر استان به شمار می‌رود (۵۳۱,۶ کیلومتر آن با کشور ترکمنستان و ۳۰۲ کیلومتر آن با کشور افغانستان). این استان دارای سابقه تاریخی درخشان پیوند با کشورهای آسیای مرکزی و افغانستان و موقعیت چهارراهی بین‌المللی بین شمال و جنوب (کشورهای آسیای مرکزی و دریای عمان و خلیج فارس) و شرق و غرب (اروپای غربی، ترکیه، عراق و افغانستان و آسیای مرکزی) می‌باشد که کمتر استانی در کشور از آن برخوردار است و به‌عنوان فرصت محسوب می‌شود. این عامل باعث شده که دارای ۴ نقطه مرزی گمرکی (باج‌گیران، لطف، آباد سرخس و دوغارون) باشد. استان خراسان به لحاظ موقعیت فرهنگی وجود بارگاه حضرت رضا (ع) در شهر مشهد کانون گردشگری مذهبی در بین شیعیان جهان محسوب می‌شود و سالانه حدود ۷۰۰ هزار گردشگر خارجی و بیش از ۲۰ میلیون زائر و گردشگر داخلی را پذیرا است. لذا به‌عنوان یکی از قطب‌های گردشگری فعال کشور محسوب می‌شود (رهنما و توانگر، ۱۳۸۹: ۱۶۵-۱۶۴).

شکل شماره ۱: محدوده مورد مطالعه (مناطق مرزی)

روش پژوهش

بر اساس مؤلفه‌های مورد بررسی، نوع تحقیق کاربردی و روش بررسی آن توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. ابزار گردآوری اطلاعات، مطالعه اسناد و مدارک مختلف می‌باشد. اطلاعات مورد نیاز در خصوص مبانی نظری به روش کتابخانه‌ای گردآوری و اطلاعات میدانی به روش پرسشنامه (از طریق مراجعه به منطقه و مشاهدات محلی، مصاحبه و توزیع پرسشنامه بین کارگران، شاغلان بخش‌های خصوصی، دولتی و مردم محلی) گردآوری شده است. پرسشنامه از نوع محقق ساخته است و روایی آن توسط اساتید و کارشناسان علوم انسانی با روش صوری و مصاحبه‌ای سنجیده شده است. جامعه آماری شهرستان‌های مناطق مرزی استان می‌باشد. حجم نمونه ۳۰۰ پرسشنامه است که بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی انجام شده است. در این پرسشنامه اطلاعات مربوط به سؤالات عمومی به صورت باز و دو ارزشی و چند ارزشی، و برای سؤالات تخصصی از طیف

لیکرت شامل پنج گزینه (خیلی کم - کم - متوسط - زیاد - خیلی زیاد) استفاده شد. مؤلفه‌ها و شاخص‌های امنیت پایدار مورد بررسی در این تحقیق شامل: مؤلفه اقتصادی (۹ گویه)، مؤلفه اجتماعی - فرهنگی (۱۲ گویه)، مؤلفه سیاسی (۸ گویه) و مؤلفه دفاعی - امنیتی (۱۳ گویه) در قالب ۴۲ گویه (مستخرج از کتب و مقالات مختلف من جمله موسوی و همکاران، ۱۳۹۵) در راستای موضوع پژوهش، جمع‌آوری شده است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها برای بررسی میزان تأثیرگذاری هر یک از مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در امنیت پایدار استان خراسان رضوی از مدل‌سازی معادلات ساختاری (LISREL) و برای اولویت‌بندی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها از فرایند تحلیل شبکه (ANP) استفاده شده است. شکل زیر مدل مفهومی تحقیق را نشان می‌دهد؛

۱- تقویت زیرساخت های اقتصادی و توسعه در این منطقه ۲- دسترسی و بهبود امکانات و خدمات اقتصادی (راه ارتباطی، برق و گاز و تلفن و آب و...) ۳- تسهیل خدمات گمرکی و نظامند کردن و افزایش مبادلات تجاری (متبادل سازی تعرفه های تجاری و جلوگیری از تشریفات اداری) ۴- یسترسازی مناسب برای بهره برداری از توان طبیعی و توسعه صنایع کوچک و محلی ۵- ایجاد یک اقتصاد قوی و پویا و ارتقاء سطح معیشت رفاه (ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و تولید ارزش افزوده) ۶- محرومیت زدایی و تخصیص کالا و خدمات و امکانات و ایجاد کارکردهای مختلف در مناطق مرزی ۷- تاسیس مناطق آزاد تجاری و تاسیس بازارچه مرزی ارائه تسهیلات برای بهبود کارایی بازارچه های موجود ۸- استفاده بهینه از قابلیت های طبیعی (قابلیت معدنی و...) و انسانی منطقه (استفاده از نیروی انسانی آموزش دیده و متبحر) ۹- توسعه تعاونی های تجاری

۱- تعامل و ارتباط بیشتر با کشورهای همسایه ۲- در نظر گرفتن سیاست های تشویقی برای سرمایه گذاری در توسعه این مناطق ۳- جلب اعتماد کشورهای همسایه و سمت گیری معقول در سیاست های خارجی ۴- بهبود و اصلاح تصمیمات سیاسی و قوانین و مقررات در جهت پویایی توسعه در مناطق مرزی و کاهش فاصله با مرکزهای عدالتی های قضایی و جغرافیایی ۵- پرداختن ریشه ای به اختلافات سیاسی ناشی از قومیت گرای ۶- انسداد مرز در مناطقی که همسایگان در آن سوی مرز دارای بی ثباتی و تنش هستند ۷- انتطاف پذیری و ثبات در نظام سیاسی ۸- استفاده از دیپلمات های قوی در روابط خارجی

۱- استفاده از مشارکت مردم محلی در مدیریت منطقه به عنوان سرمایه اجتماعی ۲- استفاده از رسانه جمعی برای تاکید بر اهمیت و نقش مرز نشینان و استفاده از رسانه محلی برای تقویت فرهنگ محلی (قشرها و گروه های قومی و مذهبی) ۳- تاکید بر هنجارهای مشترک بین مردم سرزمین، دین (قرآن)، قانون اساسی ۴- کنترل و جلوگیری از بروز رخدادهای تنش زا بین اقوام منطقه ۵- تقویت اعتماد به نفس مردم این مناطق برای جلوگیری از احساس اجحاف ۶- سبق دادن امکانات و خدمات اجتماعی به این مناطق طبق فلسفه جمهوری اسلامی ایران (عدالت محوری) ۷- مشارکت و پشتیبانی مردم از حکومت مرکزی (مشروعیت حاکمیت) و حمایت دولت مرکزی از مردم این مناطق ۸- وحدت بین اقوام منطقه در راستای تقویت همبستگی ملی (همگرایی قومی و مذهبی) ۹- ارتقاء آموزش و سطح آگاهی عمومی مردم مرز نشین ۱۰- تقویت و حمایت روحیه کار و توانمندسازی در بین مردم مناطق مرزی به خصوص قشر جوان و تحصیلکرده ۱۱- به کار گرفتن افراد بومی تحصیل کرده در نهادهای اجتماعی ۱۲- ارزش گذاری به خواسته های مورد علاقه ساکنان منطقه

۱- ایجاد مراکز متعدد نظارتی و کنترول هدفمند نوع و کیفیت کالاهای وارداتی (پاسگاه های مرزی و...) ۲- آمایش دفاعی- امنیتی ۳- جلوگیری از قاچاق کالا انسان، مواد مخدر و همچنین محصولات ضد امنیتی ۴- ایجاد یک جو امن برای سرمایه گذاری و توسعه در مناطق ۵- نظارت و کنترل گذرگاههای مرزی ورود و خروج کالاها و مردم ۶- کاهش حساسیت های قومی و حفظ یکپارچگی ملی ۷- تثبیت و افزایش تراکم جمعیت در مناطق مرزی و جلوگیری از مهاجرت (توزیع متعادل تر جمعیت در سازمان قضایی استان) ۸- نصب تجهیزات الکترونیکی جهت کنترل افراد و کالاها ۹- آگاه کردن مردم در ارتباط با تفرقه افکنی های بیگانگان ۱۰- استفاده از نیروهای مسلح (در حوزه رزم) و بسیج (تقویت بینش سیاسی مردم) ۱۱- مقابله با اشترار و گروهک های تروریستی و جریان های فکری ۱۲- وجود نیروهای بین المللی در کشورهای همسایه ۱۳- مناقشات و مشکلات کشورهای همجوار

شکل شماره ۲: مدل مفهومی تحقیق

بحث و یافته‌ها

تحلیل مدل معادلات ساختاری اثرگذاری هریک از مؤلفه‌های و شاخص‌های امنیت پایدار مناطق مرزی استان

بر اساس مدل مفهومی تحقیق (شکل ۲)، این پژوهش دارای ۴۲ متغیر مشاهده‌پذیر است که در مجموع ۴ متغیر مکنون درونی (مؤلفه اقتصادی، مؤلفه سیاسی، مؤلفه دفاعی - نظامی، مؤلفه فرهنگی - اجتماعی) را توضیح می‌دهد و اندازه‌گیری می‌کند. برای انجام این آزمون از نرم افزار لیزرل استفاده شده است. به این مفهوم که بعد از بررسی چارچوب تحقیق و ارزیابی مدل مفهومی، عمده‌ترین متغیرهایی که می‌توانستند برای الگوسازی لیزرل مفید واقع شوند انتخاب شدند. در مجموع مدل معادلات ساختاری، به‌عنوان تکنیکی برای توضیح یک سیستم ارتباطی بین متغیرهاست، به این ترتیب که در تحلیل مسیر چهار متغیر مکنون درونی (مؤلفه‌های ذکر شده) تأثیرگذار بر یک متغیر مکنون بیرونی یعنی امنیت پایدار مشخص شدند که مطابق با اطلاعات جدول (شماره ۱) شاخص‌های برازش الگوی آزمون شده گزارش شده‌اند، برازش مناسبی با داده‌های گردآوری شده دارد. این شاخص‌ها عبارت‌اند از شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص برازش تطبیقی (CFI) که مقادیر بیش‌تر از ۰/۹. نشانگر برازش مناسب الگوی هستند، شاخص نیکویی برازش تعدیل‌یافته (AGFI) که مقادیر بیش‌تر از ۰/۸. قابل قبول هستند و مجذور میانگین مربعات خطای تقریب (RMSEA) که مقادیر کم‌تر از ۰/۱. نشانگر برازش مناسب الگو هستند.

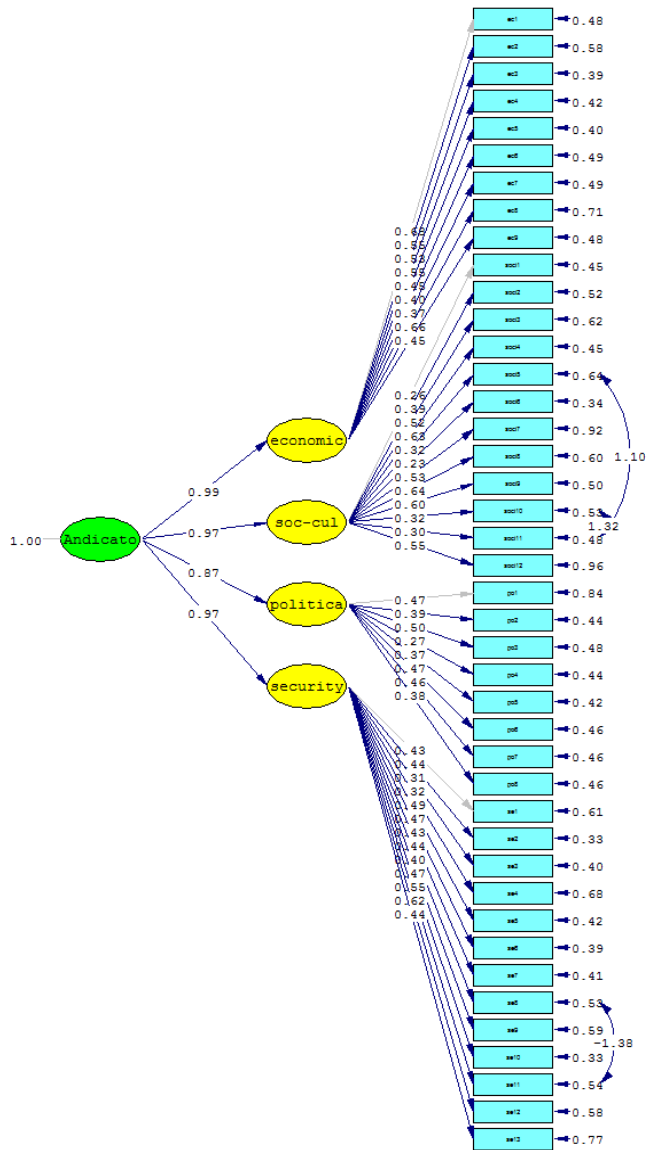
جدول شماره ۱: شاخص‌های نیکویی برازش مدل‌سازی معادلات ساختاری مؤلفه‌های امنیت پایدار

شاخص‌ها	نام شاخص	مدل اصلاح‌شده	برازش قابل قبول
برازش مطلق	نیکویی برازش	۰/۹۲	> ۰.۹ GFI
	نیکویی برازش اصلاح‌شده	۰/۹۱	> ۰.۹ AGFI
برازش تطبیقی	برازش نرمال نشده	۰/۹۶	> ۰.۹ NNFI
	برازش نرمال شده	۰/۹۵	> ۰.۹ NFI
	برازش تطبیقی	۰/۹۵	> ۰.۹ CFI
	برازش افزایش	۰/۹۶	> ۰.۹ IFI

برازش تقلیل یافته	شاخص برازش نرمال تقلیل یافته	۰/۷۱	بالاتر از ۵۰ درصد
ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	۰/۰۸۳	RMSEA کمتر از ۱۰ درصد
کای اسکور نرمال شده به درجه آزادی	کای اسکور نرمال شده به درجه آزادی	۱/۶۱	۱ تا ۳

منبع: محاسبات نگارنده

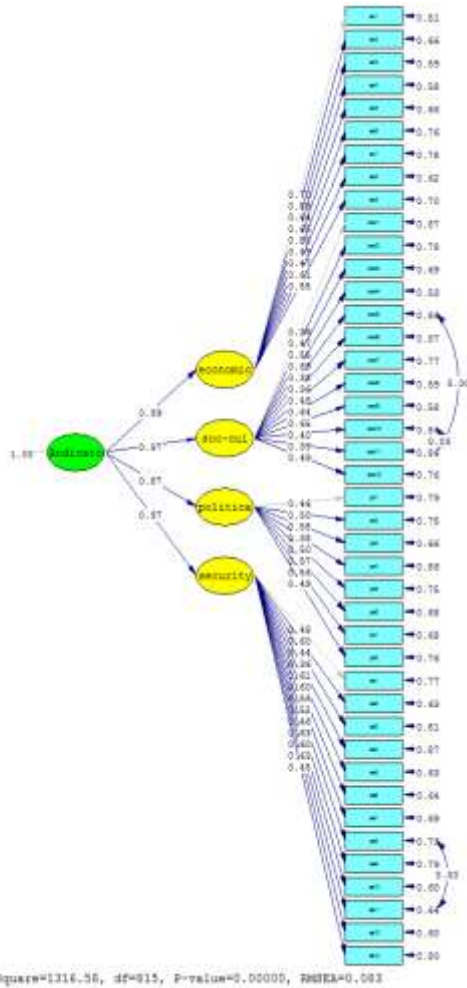
همچنین در شکل شماره (۳) مشاهده می‌شود که هر یک از مؤلفه‌های تأمین امنیت پایدار اثرات مستقیمی را به قرار زیر گذاشته‌اند: امنیت اقتصادی با اثر مثبت و مستقیم ۰,۹۹، امنیت فرهنگی - اجتماعی با اثر مثبت و مستقیم ۰,۹۷، امنیت دفاعی-نظامی با اثر مستقیم ۰,۹۷، امنیت سیاسی با اثر مثبت و مستقیم ۰,۸۷. از آنجایی که قدرت رابطه بین عامل (متغیر پنهان) و متغیر قابل مشاهده به وسیله بار عاملی نشان داده می‌شود؛ و اگر بار عاملی کمتر از ۰,۳ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته می‌شود، بنابراین می‌توان گفت اثرات مستقیم مؤلفه‌ها و همچنین تمامی اثرات غیر مستقیم متغیرهای قابل مشاهده معنادار و قوی هستند. در این میان مؤلفه‌های امنیت اقتصادی با میزان اثر مستقیم ۰,۹۹، بیشترین و مؤلفه‌های امنیت سیاسی با میزان اثر مستقیم ۰,۸۷، کمترین اثر گذاری را از نظر پاسخگویان بر تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی استان داشته‌اند.

Chi-Square=1316.58, df=815, P-value=0.00000, RMSEA=0.083

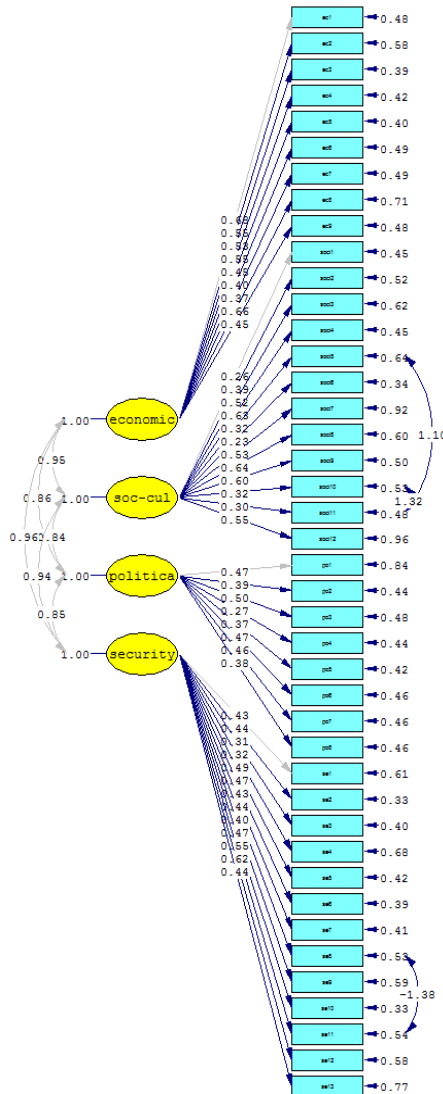
شکل شماره ۳: تخمین غیراستاندارد تحلیل مسیر

در شکل شماره ۴، داده‌های مندرج در پیکان اتصال متغیر پنهان به متغیر مشاهده شده همان بارهای عاملی استاندارد شده هستند. هر چه بار عاملی بزرگ‌تر و به عدد ۱ نزدیک‌تر باشد یعنی متغیر مشاهده شده بهتر می‌تواند متغیر مستقل را تبیین کند. اگر بار عاملی کمتر از ۰.۳ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف نظر می‌شود. بار عاملی بین ۰.۳ تا ۰.۶ قابل قبول است و اگر بزرگ‌تر از ۰.۶ باشد خیلی مطلوب است.

شکل شماره ۴: ضرایب استاندارد شده مؤلفه‌های امنیت پایدار مدل‌سازی معادلات ساختاری

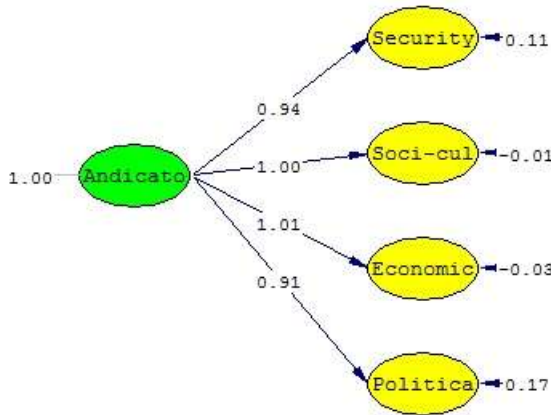
شکل شماره ۵. (Y-Model) نتایج و یافته‌های حاصل از تحلیل در مدل ساختاری مربوط به مؤلفه‌های پژوهش را نشان می‌دهد که یک نوع همبستگی و ارتباط منطقی و معنادار را در ارتباط مؤلفه‌ها نسبت به یکدیگر ایجاد شده است.

Chi-Square=1316.58, df=815, P-value=0.00000, RMSEA=0.083

شکل شماره ۵: خروجی نرم‌افزار لیزرل از y-model

یافته‌های شکل شماره ۶، بیانگر اعداد معنی‌داری مربوط به مؤلفه‌های امنیت پایدار (اعم از بار عاملی و خطاهای آن) و همبستگی بین چهار متغیر مکنون امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی، امنیت فرهنگی - اجتماعی و امنیت دفاعی و نظامی است، زیرا معنی‌داری اعداد (t-value) از ۱ / ۹۶ بزرگ‌تر است.

Chi-Square=1422.49, df=815, P-value=0.00000, RMSEA=0.052

شکل شماره ۶: خروجی نرم‌افزار لیزرل از معنی‌داری (t-value) مؤلفه‌های امنیت پایدار

اولویت‌سنجی مؤلفه‌ها و شاخص‌های امنیت پایدار با استفاده از مدل تحلیل شبکه (ANP)

هدف این پژوهش اولویت‌بندی شاخص‌ها و مؤلفه‌های امنیت پایدار در مناطق مرزی استان خراسان رضوی است. در این راستا پس از شناسایی اصلی‌ترین مؤلفه‌ها در قالب مؤلفه‌ها و شاخص‌های ذکر شده وزن دهی آن‌ها توسط پاسخگویان مربوطه ابتدا میزان اثرات هر یک از عوامل و متغیرهای تحقیق مشخص شد. در این قسمت سعی بر اولویت‌بندی این مؤلفه‌ها است که مراحل و نحوه کار در ذیل تشریح می‌شود. در این رابطه (اولویت‌بندی) مؤلفه‌ها و

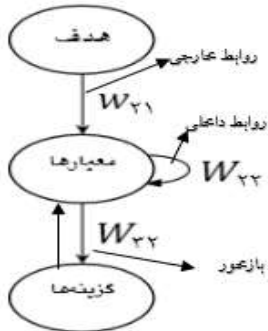
شاخص‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی-اجتماعی و دفاعی-نظامی در نظر گرفته شد. به گونه‌ای که با ایجاد ارتباط درون‌گروهی و برون‌گروهی بین عناصر و شاخص‌ها، تأثیرات هر یک از عناصر در شکل‌گیری امنیت پایدار مشخص شد (شکل شماره ۷). وزن نسبی خوشه‌ها از طریق مقایسه ماتریس زوجی به دست آمده است. در ماتریس زوجی نمره aij اهمیت نسبی مؤلفه در سطر i با توجه به ستون j را نشان می‌دهد؛ به عبارتی $aij = w_i/w_j$ را مشخص می‌کند. سپس مقایسه عناصر داخل هر خوشه شبیه روش AHP انجام می‌گیرد، در گام بعدی وزن نسبی عناصر ماتریس محاسبه و در نهایت عناصر جدول نرمال می‌شوند. با توجه به اینکه برخی عناصر درون خوشه‌ها ممکن است به عناصر سایر خوشه‌ها وابسته باشند، در این صورت با توجه به معیارهای کنترل ماتریس مقایسه زوجی تشکیل شده و عناصر ماتریس دوبه‌دو با هم مقایسه می‌شوند وزن ماتریس به دست می‌آید و نتیجه وارد سوپر ماتریس اولیه می‌شود.

سوپر ماتریس حاصل از تلفیق ماتریس‌های مختلف، سوپر ماتریس اولیه است که جمع عناصر هر ستون سوپر ماتریس بیش از یک است. در مرحله بعد، سوپر ماتریس نرمال می‌شود و سوپر ماتریس حاصله از آن سوپر ماتریس وزنی است. نهایتاً جهت همگرا شدن سوپر ماتریس وزنی، عناصر موجود در معیارها آن قدر به توان می‌رسند تا همگرا شوند. در آخرین مرحله با توجه به وزن خوشه‌ها و سوپر ماتریس حد وزن عمومی، وزن نهایی معیارها محاسبه شده است که در این مرحله جدول سوپر ماتریس حد وزن عمومی برحسب برابر بودن اعداد عناصر در سطرها ذکر نگردیده و تنها عدد حاصله در قالب وزن نهایی بیان شده است.

نتایج حاصل از مدل تحلیل شبکه نشان می‌دهد، به ترتیب، مؤلفه امنیت اقتصادی با مقدار $0/388$ ، مؤلفه اجتماعی و فرهنگی با مقدار $0/326$ ، مؤلفه سیاسی $0/191$ و دفاعی-نظامی با مقدار وزن $0/093$ ، بیشترین نقش را در شکل‌گیری امنیت پایدار مناطق مرزی استان، دارا هستند. مطابق با نتایج به دست آمده از نظر پاسخگویان در مدل ANP اولویت اول به مؤلفه

امنیت اقتصادی داده شده در بین شاخص های امنیت اقتصادی، طبق نظر پاسخگویان اولویت اول به شاخص پنجم (ایجاد یک اقتصاد قوی و پویا و ارتقاء سطح معیشت و رفاه (ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و تولید ارزش افزوده) داده شده است. اولویت دوم به مؤلفه امنیت اجتماعی و فرهنگی و در بین شاخص های این مؤلفه؛ اولویت اول به شاخص ششم این مؤلفه (سوق دادن امکانات و خدمات اجتماعی به این مناطق طبق فلسفه جمهوری اسلامی ایران (عدالت محوری) تعلق گرفته است. اولویت سوم به مؤلفه امنیت سیاسی و در بین شاخص های این مؤلفه؛ شاخص سیاسی چهارم (بهبود و اصلاح تصمیمات سیاسی و قوانین و مقررات در جهت پویایی توسعه در مناطق مرزی و کاهش فاصله با مرکز (بی عدالتی های فضایی و جغرافیایی) داده شده است. اولویت چهارم به مؤلفه امنیت دفاعی و نظامی - امنیتی و از بین شاخص های این مؤلفه؛ اولویت اول به شاخص سوم (جلوگیری از قاچاق کالا، انسان، مواد مخدر و همچنین محصولات ضد امنیتی) داده شده است.

نتایج مقایسه های زوجی در مدل شبکه ای ANP برای شناخت مؤلفه اصلی بر اساس وزن هر کدام از عوامل مشخص شده است. همان طور که مشاهده می شود، ضمن مشخص شدن اولویت های مؤلفه های امنیت پایدار، فاکتورهای مربوط به مؤلفه های مختلف نیز همراه با میزان اولویت، و رتبه در اولویت بندی آورده شده است.

Name	Graphic	Ideals	Normals	Raw
مؤلفه اجتماعی-فرهنگی		0.839409	0.326223	0.217482
مؤلفه اقتصادی		1.000000	0.388634	0.259089
مؤلفه دفاعی-نظامی		0.241029	0.093672	0.062448
مؤلفه سیاسی		0.492677	0.191471	0.127647

شکل شماره ۷: ساختار تحلیل شبکه (منبع: خروجی مدل Anp)

اقتصادی 1		0.216300	0.024249	0.008083
اقتصادی 2		0.219777	0.024639	0.008213
اقتصادی 3		0.379180	0.042509	0.014170
اقتصادی 4		0.103812	0.011638	0.003879
اقتصادی 5		1.000000	0.112109	0.037370
اقتصادی 6		0.726251	0.081419	0.027140
اقتصادی 7		0.522914	0.058623	0.019541
اقتصادی 8		0.221200	0.024798	0.008266
اقتصادی 9		0.077152	0.008649	0.002883

شکل شماره ۸: اولویت‌بندی شاخص‌های مربوط به مؤلفه امنیت اقتصادی منبع: خروجی مدل Anp

Name	Graphic	Ideals	Normals	Raw
1 اجتماعی- فرهنگی		0.529249	0.059333	0.019778
2 اجتماعی- فرهنگی		0.316732	0.035508	0.011836
3 اجتماعی- فرهنگی		0.071536	0.008020	0.002673
4 اجتماعی- فرهنگی		0.089850	0.010073	0.003358
5 اجتماعی- فرهنگی		0.411067	0.046084	0.015361
6 اجتماعی- فرهنگی		0.695251	0.077944	0.025981
7 اجتماعی- فرهنگی		0.113514	0.012726	0.004242
8 اجتماعی- فرهنگی		0.057190	0.006412	0.002137
9 اجتماعی- فرهنگی		0.143450	0.016082	0.005361
10 اجتماعی- فرهنگی		0.191135	0.021428	0.007143
11 اجتماعی- فرهنگی		0.245187	0.027488	0.009163
12 اجتماعی- فرهنگی		0.045721	0.005126	0.001709

شکل شماره ۹: اولویت شاخص‌های مؤلفه اجتماعی فرهنگی

1 سیاسی		0.043615	0.004890	0.001630
2 سیاسی		0.263519	0.029543	0.009848
3 سیاسی		0.061789	0.006927	0.002309
4 سیاسی		0.561945	0.062999	0.021000
5 سیاسی		0.126585	0.014191	0.004730
6 سیاسی		0.087898	0.009854	0.003285
7 سیاسی		0.379781	0.042577	0.014192
8 سیاسی		0.182776	0.020491	0.006830

شکل شماره ۱۰: اولویت شاخص‌های مؤلفه سیاسی

دفاعی- نظامی 1	0.024626	0.002761	0.000920
دفاعی- نظامی 2	0.141346	0.015846	0.005282
دفاعی- نظامی 3	0.182828	0.020497	0.006832
دفاعی- نظامی 4	0.089079	0.009987	0.003329
دفاعی- نظامی 5	0.020640	0.002314	0.000771
دفاعی- نظامی 6	0.019894	0.002230	0.000743
دفاعی- نظامی 7	0.112774	0.012643	0.004214
دفاعی- نظامی 8	0.045042	0.005050	0.001683
دفاعی- نظامی 9	0.070246	0.007875	0.002625
دفاعی- نظامی 10	0.036196	0.004058	0.001353
دفاعی- نظامی 11	0.056506	0.006335	0.002112
دفاعی- نظامی 12	0.012668	0.001420	0.000473
دفاعی- نظامی 13	0.023704	0.002657	0.000886

شکل شماره ۶: اولویت شاخص‌های مؤلفه دفاعی- نظامی و امنیتی

نتیجه‌گیری

امنیت یکی از نیازهای اساسی انسان و از شاخص‌های توسعه مدرن است و تأمین نظم و امنیت فی‌نفسه از اهمیت فراوانی برای حیات جوامع بشری برخوردار می‌باشد. از مهم‌ترین لازمه‌های دستیابی به امنیت ملی پایدار، ایجاد انسجام ملی است. اگرچه یکی از متداول‌ترین شیوه‌های تأمین امنیت در جوامع جهان سوم استفاده از عوامل قهرآمیز است؛ اما به تجربه ثابت شده است که به‌رغم سریع‌الوصل بودن امنیت از این نوع، پایداری و قوام آن کم و ناچیز است. ثبات و پایداری امنیت تنها از رهگذر نهادینه کردن آن در یک جامعه و احساس مشارکت و مسئولیت عمومی در قبال امنیت اجتماعی و ملی حاصل می‌شود (جعفری ترزق، ۱۳۹۴: ۱). در سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی جامعه ایرانی در افق این چشم‌انداز چنین ویژگی‌هایی را خواهد داشت: امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه‌جانبه با مردم و حکومت، توسعه یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود، متکی بر

اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی، با تأکید بر مردم‌سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی‌های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها و بهره‌مندی از امنیت اجتماعی و قضایی.

نتایج و یافته‌های حاصل از تخمین غیراستاندارد مدل‌سازی معادلات ساختاری هر یک از مؤلفه‌های تأمین امنیت پایدار اثرات مستقیمی را به قرار زیر گذاشته‌اند: امنیت اقتصادی با اثر مثبت و مستقیم ۰,۹۹، امنیت فرهنگی - اجتماعی با اثر مثبت و مستقیم ۰,۹۷، امنیت دفاعی - نظامی با اثر مستقیم ۰,۹۷، امنیت سیاسی با اثر مثبت و مستقیم ۰,۸۷. در این میان مؤلفه‌های امنیت اقتصادی با میزان اثر مستقیم ۰,۹۹، بیشترین و مؤلفه‌های امنیت سیاسی با میزان اثر مستقیم ۰,۸۷، کمترین اثر گذاری را از نظر پاسخگویان بر تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی استان داشته‌اند. نتایج (Y-Model) در مدل ساختاری مربوط به مؤلفه‌های پژوهش را نشان می‌دهد که یک نوع همبستگی و ارتباط منطقی و معنادار را در ارتباط مؤلفه‌ها نسبت به یکدیگر ایجاد شده است. نتایج (t-value) بیانگر اعداد معنی‌داری مربوط به مؤلفه‌های امنیت پایدار و همبستگی بین چهار متغیر مکنون امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی، امنیت فرهنگی - اجتماعی و امنیت دفاعی و نظامی است، زیرا معنی‌داری اعداد از ۹۶ / ۱ بزرگ‌تر است. نتایج حاصل از مدل تحلیل شبکه نشان می‌دهد، مؤلفه امنیت اقتصادی با مقدار ۳۸۸ / ۰، مؤلفه اجتماعی و فرهنگی با مقدار ۳۲۶ / ۰، مؤلفه سیاسی ۱۹۱ / ۰ و دفاعی - نظامی با مقدار وزن ۰,۹۳، به ترتیب، بیشترین نقش را در شکل‌گیری امنیت پایدار مناطق مرزی استان، دارا هستند. مطابق با نتایج به‌دست‌آمده از نظر پاسخگویان در مدل ANP در بین شاخص‌های امنیت اقتصادی طبق نظر پاسخگویان اولویت اول به شاخص پنجم (ایجاد یک اقتصاد قوی و پویا و ارتقاء سطح معیشت و رفاه (ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و تولید ارزش افزوده) داده شده است. در بین شاخص‌های مؤلفه امنیت اجتماعی و فرهنگی اولویت اول به شاخص ششم این مؤلفه (سوق دادن امکانات و خدمات اجتماعی به این مناطق طبق فلسفه جمهوری اسلامی ایران (عدالت

محوری) تعلق گرفته است. در بین شاخص‌های مؤلفه امنیت سیاسی شاخص سیاسی چهارم (بهبود و اصلاح تصمیمات سیاسی و قوانین و مقررات در جهت پویایی توسعه در مناطق مرزی و کاهش فاصله با مرکز (بی‌عدالتی‌های فضایی و جغرافیایی) داده شده است. از بین شاخص‌های مؤلفه امنیت دفاعی و نظامی - امنیتی (شکل شماره ۶) اولویت اول به شاخص سوم (جلوگیری از قاچاق کالا، انسان، مواد مخدر و همچنین محصولات ضد امنیتی) داده شده است.

هدف از این اولویت‌بندی شناسایی شاخص‌ها و مؤلفه‌های امنیت است که به هر نحوی در شکل‌گیری امنیت پایدار مناطق مرزی استان نقش دارند. تا با شناسایی این اولویت‌ها، راهبردها و پیشنهادهای مناسبی را در جهت رفع و یا کاهش مشکلات امنیتی، اتخاذ شود. مناطق مرزی به دلیل قرارگیری در انتهای محیط داخلی و ابتدای محیط خارجی کشور مجاور و مسائل مختلف و اشتراکات و تفاوت‌هایی که در دو سوی مرز وجود دارد در معرض آسیب‌های جدی قرار دارد. البته اگر همسایگان آن‌طرف مرز ثبات داشته باشند می‌توان از اشتراکات و پتانسیل‌های این مناطق برای تعامل هرچه بهتر در راستای امنیت پایدار بهره جست. همه مؤلفه‌ها و شاخص‌های یادشده مهم هستند و توجه نکردن به هر کدام خللی اساسی به امنیت وارد می‌کند. ما برای ایجاد امنیت در یک منطقه نیاز به مشارکت مردم آن منطقه داریم باید به‌عنوان سرمایه از آن‌ها در جهت نیل به توسعه این مناطق استفاده شود. و در صورتی می‌شود به این نتیجه رسید که حکومت مرکزی هم به فکر رفاه و توسعه مردم این مناطق باشد، وقتی این مردم درآمد و رفاه داشته باشند به فکر امنیت و ایجاد امنیت هم هستند ولی وقتی در سطح پائینی از درآمد و رفاه قرار داشته باشند، احساس اجحاف می‌کنند و زودتر تحت تأثیر جریان‌های فکری قرار می‌گیرند. وقتی در این مناطق حساس کشور فقر و بیکاری وجود داشته باشد قشر جوان یا درگیر پدیده‌های جرم و ... می‌شود و یا مجبور به مهاجرت به مناطق دیگر (شهرهای بزرگ‌تر) می‌شود، که این از باعث خالی شدن مناطق حساس می‌شود و از طرف دیگر هم این جمعیت که اکثراً

فقدان مهارت و درآمد کافی هستند در شهرهای بزرگ جذب مشاغل کاذب می‌شوند و در حاشیه شهر سکونت می‌گزینند. دولت مرکزی می‌تواند با ایجاد برخی زیرساخت‌ها و سرمایه‌گذاری در این مناطق و اعطای تسهیلات ویژه و معافیت‌های مالیاتی باعث جلب اعتماد سرمایه‌گذاران و ایجاد اشتغال و توسعه و رفاه مردم شود، و از طرفی مردم باید به دولت اعتماد داشته باشند و در مواقع لازم پشتیبانی لازم را داشته باشند، باید بین دولت و مردم استحکام قوی باشد. و این نیاز به فرهنگ سازی دارد که رسانه‌ها یک ابزار خیلی مهم و حیاتی در این زمینه هستند که می‌توانند باعث تقویت و یا تضعیف رابطه دولت و مردم شوند.

منابع

- ۱) احمدی، حسن و روزبه دادجو (۱۳۹۱) توسعه پایدار مناطق مرزی؛ راهبرد اساسی حفظ امنیت مرزها، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها، ۳۱ و ۳۰ فروردین دانشگاه سیستان و بلوچستان، صص ۶۹-۶۰.
- ۲) آدمی، علی و میرنجف موسوی (۱۳۹۱) چالش‌ها و راهکارهای توسعه امنیت پایدار در استان سیستان و بلوچستان، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان، ۳۱ و ۳۰ فروردین ۱۳۹۱، صص ۲۳-۸.
- ۳) آدمی، علی؛ خضریان، مهدی؛ عباس پناه، هادی؛ یزدان پناه، مهدی (۱۳۹۰) الزامات گذار به امنیت ملی پایدار، دو فصلنامه علمی- پژوهشی دانش سیاسی، پاییز و زمستان ۱۳۹۰، سال ۷، شماره ۲، پیاپی ۱۴، صص ۲۷-۵.
- ۴) آشنا، حسام‌الدین و محمدصادق اسمعیلی (۱۳۸۸) امنیت فرهنگی؛ مفهومی فراسوی امنیت ملی و امنیت انسانی، فصلنامه راهبرد فرهنگ، بهار ۱۳۸۸، شماره ۵، صص ۸۹-۷۳.
- ۵) پور محمد، رضا (۱۳۹۰) امنیت پایدار از دیدگاه قرآن کریم، همایش سراسری امنیت پایدار، ۲۴ و ۲۵ بهمن ۱۳۹۰، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، صص ۱۳۶-۱۱۳.
- ۶) تهامی، سید مجتبی (بیتا) امنیت ملی، دکترین، سیاست‌های دفاعی و امنیتی، کانون پژوهش‌های دریای پارس.

- (۷) جعفری ترزنتق، یحیی (۱۳۹۴) بررسی و تبیین مبانی و مؤلفه‌های انسجام ملی در راه دستیابی به امنیت ملی پایدار (با تأکید بر مسئله قومیت)، هشتمین کنگره ژئوپلیتیک ایران، همدلی اقوام ایرانی، انسجام و اقتدار ملی، سازمان ژئوپلیتیک ایران، سندج، صص ۲۵-۱.
- (۸) حسینی نثار، مجید و قاسمی، علی (۱۳۹۱) بررسی احساس امنیت و عوامل مؤثر بر آن در کشور، چهارمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، ۲۰ و ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۱، مشهد مقدس، صص ۱۲-۱.
- (۹) حمزه پور، علی (۱۳۹۱) مؤلفه‌های نظریه امنیت پایدار در اسلام، فصلنامه آفاق امنیت، بهار ۱۳۹۱، سال ۵، شماره ۱۴، صص ۱۲۸-۸۵.
- (۱۰) داوری اردکانی، رضا و رضا شاکری (۱۳۸۸) امنیت سیاسی در اندیشه امام خمینی (ره)، مجله دانش سیاسی، بهار و تابستان ۱۳۸۸، سال ۵، شماره ۱، صص ۸۶-۶۹.
- (۱۱) راهنما، محمدرحیم و معصومه توانگر (۱۳۸۹) نقش شهرهای مرزی در فرایند جهانی شدن و توسعه منطقه‌ای ایران (مطالعه موردی: شهرهای مرزی استان خراسان رضوی)، فصلنامه ژئوپلیتیک، پاییز ۱۳۸۹، سال ۶، شماره ۳، صص ۱۸۵-۱۵۲.
- (۱۲) رزاقی، هادی (۱۳۸۴) چیستی و چگونگی پیشینه تحقیق، سامانه نشریات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، پاییز و زمستان ۱۳۸۴، پیش شماره ۲.
- (۱۳) سایت دانشنامه پلیس، برگرفته از: <http://www.apu.ac.ir>
- (۱۴) سلمانی بی‌شک، محمدرضا؛ شاهویردی دولت‌آباد، امیر؛ باستان، فرانک (۱۳۹۳) بررسی اثرات درآمد مالیاتی و امنیت اقتصادی در ایران (رهیافت متقابل علیت در داده‌های سری زمانی)، فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی سال ۲، شماره ۷، پاییز ۱۳۹۳، صفحات ۷۳-۹.
- (۱۵) صالحی امیری، سید رضا و افسر افشاری نادری (۱۳۹۰) مبانی نظری و راهبردی مدیریت ارتقای امنیت اجتماعی و فرهنگی در تهران، فصلنامه راهبرد، تابستان ۱۳۹۰، شماره ۵۹، صص ۷۶-۴۹.
- (۱۶) صفوی، سید یحیی؛ حافظ نیا، محمدرضا؛ افشردی، محمدحسین (۱۳۹۱) امنیت پایدار در منطقه ژئوپلیتیکی خلیج فارس در پرتو ناپایداری نیروهای همگرا و اگر ساز، فصلنامه آفاق امنیت، زمستان ۱۳۹۱، سال ۵، شماره ۱۷، صص ۳۳-۵.

- ۱۷) عباس زاده، هادی و کامران کرمی (۱۳۹۰) سرمایه اجتماعی و امنیت پایدار، فصلنامه مطالعات راهبردی، بهار ۱۳۹۰، سال ۱۴، شماره ۱، شماره مسلسل ۵۱، صص ۵۸-۳۱.
- ۱۸) علایی، حسین (۱۳۹۱) امنیت پایدار در سند بیست ساله جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه راهبرد دفاعی، پاییز ۱۳۹۱، سال ۱۰، شماره ۳۹، صص ۳۴-۱.
- ۱۹) غنوی، امیر (۱۳۹۱) عدالت اجتماعی از دیدگاه اسلام، مجله انتظار، تابستان و پاییز ۱۳۹۱، شماره ۳۵.
- ۲۰) قادری حاجت، مصطفی و حمیدرضا نصرتی (۱۳۹۲) فضای سایبر؛ چالش‌های حاکمیت و امنیت پایدار، پژوهشنامه جغرافیای نظامی، تابستان ۱۳۹۲، سال ۱، شماره ۲، صص ۱۱۸-۹۳.
- ۲۱) مایل افشار، فرحناز (۱۳۹۱) بررسی نقش اقلیت‌های قومی/مذهبی در تأمین امنیت (شناخت تهدیدها و فرصت‌ها)، فصلنامه مطالعات اطلاعات و امنیت نظامی، زمستان ۱۳۹۱، شماره ۲، دوره ۴، صص ۴۲-۷.
- ۲۲) منصور قناعی، جمشید (۱۳۸۹) واژه‌های اقتصاد پنهان (امنیت اقتصادی)، فصلنامه پژوهشی، تحلیلی اقتصاد پنهان (ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز)، بهار ۱۳۸۹، شماره ۱۲، صص ۶۳-۶۲.
- ۲۳) موسوی، میر نجف و علی زنگی آبادی (۱۳۹۰) برنامه‌ریزی توسعه شهرهای مرزی؛ مطالعه موردی (استان آذربایجان غربی، زمستان ۱۳۹۰، مشهد: انتشارات شریعه توس).
- ۲۴) موسوی، میر نجف (۱۳۹۰) بررسی رابطه همگرایی قومی و امنیت اجتماعی در شهرهای استان آذربایجان غربی نمونه مورد مطالعه: (دو قوم کرد و ترک)، همایش سراسری امنیت پایدار، ۲۴ و ۲۵ بهمن ۱۳۹۰، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، صص ۵۵۷-۵۳۳.
- ۲۵) موسوی، میر نجف؛ کهکی، فاطمه سادات؛ و سیان، محمد (۱۳۹۵) تبیین کارکرد مرز در تأمین امنیت استان آذربایجان غربی، فصلنامه علوم و فنون مرزی، بهار ۱۳۹۵، سال ۷، شماره ۱، صص ۱۱۸-۹۱.
- ۲۶) میرشکاران، یحیی و علی صادق (۱۳۹۱) تحلیلی بر پدیده قاچاق در مناطق مرزی ایران و پیامدهای امنیتی آن، فصلنامه علمی ترویجی علوم و فنون مرزی، تابستان ۱۳۹۱، دوره ۳، شماره ۱، صص ۱۸-۱.

- ۲۷) وب‌سایت مرکز آمار ایران (۱۳۹۱)؛ «سالنامه آماری استان خراسان رضوی (فصل اول سرزمین و آب‌وهوا).
- ۲۸) ویسیان، محمد؛ زمانی، صادق؛ عین‌شاهی، محمد (۱۳۹۱) بررسی عوامل مؤثر بر توسعه امنیت پایدار - مطالعه موردی: استان کردستان، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت، چالش‌ها و رهیافت‌ها، ۳۰ و ۳۱ فروردین ۱۳۹۱، دانشگاه سیستان و بلوچستان، صص ۱۱-۱.
- ۲۹) ویور، آل (۱۳۸۰) امنیتی کردن و غیرامنیتی کردن، ترجمه مرادعلی صدوقی، فصلنامه فرهنگ اندیشه، سال اول، شماره ۳ و ۴.
- ۳۰) هاشمی، فاطمه (۱۳۹۰) امنیت پایدار در خلیج فارس: موانع و سازوکارها، فصلنامه ژئوپلیتیک، بهار ۱۳۹۰، سال ۷، شماره ۱، صص ۱۶۷-۱۳۶.
- 31) Peach, James T & Adkisson, Richard V. (2000). NAFTA and Economic Activate Along the U.S – Mexico Border, Journal of Economic Issues, vol XXXTV, No 2.
- 32) Sermak, Agnieszku. Brzosko. (2007), Theoretical Deliberations on Frontier location of Cities, Bulletin of Geography(Socio-Economic Sires), No 7.